

JEZIKOVNI KORPUS KOT POMOČ PRI UČENJU SLOVENSKE SLOVNICE IN LEKSIKE PRI GOVORCIH POLJŠČINE

Katarzyna Bednarska
Wydział Filologiczny, Łódź

UDK 37.091.3:811.163.6'243(=162.1):004

Članek na kratko predstavi vlogo besedilnih korpusov pri učenju slovenščine kot tujega jezika pri govornih poljščine. Avtorica opisuje vrste korpusov v kontekstu njihove uporabnosti za poučevanje jezika. V drugem delu članka ponuja praktične vaje, s katerimi si lahko Poljaki pomagajo pri spoznavanju pravil glagolske vezljivosti v slovenskem jeziku in učenju novih besed.

poučevanje slovenščine kot tujega jezika, besedilni korpus, skladnja, leksika, interferenca

The article briefly presents the role of text corpora in teaching Slovene as a foreign language to Polish students. The author describes the types of corpora in the context of their usage in the teaching process. The second part offers practical exercises which could help Polish students to memorise Slovene case endings and the meaning of new vocabulary.

teaching Slovene as a foreign language, text corpus, syntax, lexicon, interference

1 Uvod

Besedilni korpusi so dandanes cenjeno orodje, ki pomaga pri jezikovnih raziskavah. Primarno so jih uporabljali predvsem strokovnjaki – jezikoslovci, literarni zgodovinarji, kulturologi itn., vendar je njihova popularnost zaradi tehničnega napredka začela rasti tudi med učitelji in učenci tujih jezikov. V devetdesetih letih 20. stoletja so korpusi postali glavno orodje za veliko avtorjev učbenikov in drugih gradiv. Današnji programi, namenjeni brskanju po korpusih, so tako preprosti in stabilni, da v svojih osnovnih verzijah od uporabnikov ne zahtevajo skoraj nobenega strokovnega znanja. Veliko besedilnih datotek je dostopnih zastonj na spletu, dostop in uporaba sta torej zelo preprosta.

Elektronski besedilni korpus je po navadi sestavljen iz dveh povezanih orodij: zbirke besedil v elektronski obliki in brskalnika, ki pomaga uporabnikom pri iskanju in ločevanju podatkov v datoteki. Tovrstni program ima naslednje vloge: oblikovanje seznamov leksikalnih enot, ki se pojavljajo v besedilih, oblikovanje frekvenčnih seznamov, iskanje določenih besed v besedilu z namenom vpogleda v njihovo rabo in oblikovanje konkordanc. Za učitelja, ki želi popestriti jezikovne vaje z dodatnim gradivom, je najbolj uporabna zadnja varianta. Namen tega prispevka je pokazati uporabnost konkordanc pri poučevanju slovenščine kot tujega jezika.

2 Vrste besedilnih korpusov

Jezikovne korpuse lahko razdelimo na referenčne, vzporedne, specializirane, vzorčne in govorjene. Uporabniki morajo upoštevati njihovo namembnost. Pri poučevanju tujih jezikov so najbolj uporabni referenčni korpusi, se pravi zbirke, ki naj bi prikazovale vsestransko sliko jezika v določenem času. Tovrstni korpus mora biti dovolj velik, da bi zajemal raznovrstne variante, ki se lahko pojavijo v jeziku, in na ta način ustvarjal čim bolj objektivno in splošno predstavo o besednem zakladu, frazeologiji itn. določenega jezika. Primera referenčnih korpusov sta slovenska Gigafida in Nova beseda.

Za potrebe poučevanja tujih jezikov pridejo prav tudi vzporedni korpusi, v katerih ima vsako besedilo svoj ustreznik v drugem jeziku (oz. v drugih jezikih) in besedili sta po navadi medsebojno povezani na ravni odstavka ali stavka, ter specializirani korpusi, ki se osredotočajo na nestandardno verzijo jezika (na njegove regionalne različice ali na specialistični jezik, ki ga uporablja samo določena skupina ljudi v določenih situacijah, npr. korpus poslovnega jezika, letalskega jezika itn.). Učitelji in učenci lahko uporabljajo tudi govorjene korpuse, ki so po navadi del referenčnih korpusov, kar najbrž ni primerno za vse ravni učenja in poučevanja jezika.¹

3 Vloga korpusov pri poučevanju tujih jezikov

V zadnjih letih je bilo objavljenih veliko prispevkov in zbornikov, posvečenih povezavi med poučevanjem tujega jezika in besedilnimi korpusi. V teh publikacijah je korpusna metodologija predstavljena kot ena izmed najmodernejših (Wichmann idr. 1997; Gajek 2002; McEnery idr. 2006).

Poleg Leecheve (1997) razdelitve lahko govorimo o povezanosti med poučevanjem in jezikovnimi korpusi na treh ravneh: neposredna uporaba korpusov med poučevanjem (poučevanje o besedilnih korpusih, poučevanje brskanja po korpusih itn.), posredna uporaba korpusov (priprava jezikovnih pripomočkov, testov in ocenjevalnih orodij itn.), gradnja korpusov, povezanih z učenjem in poučevanjem (priprava učenčevih korpusov, razvojnih korpusov za J1 in J2, vzporednih korpusov). Leecheva razdelitev tipološko opisuje vlogo, ki jo imajo korpusi pri poučevanju tujih jezikov, in lahko služi kot metodološko orodje za nadaljnjo analizo. Seveda lahko specifičnost poučevalnega okolja in posameznih jezikov povzroča spremembe in adaptacije navedene metodologije, vendar je osnova vedno podobna.

Glede na dejstvo, da je večina gradiva, ki opisuje pomembnost uporabe korpusov pri poučevanju tujih jezikov, objavljena v angleščini in povezana s poučevanjem tega jezika, se korpusno jezikoslovje zelo redko znajde na seznamu ponudbe slavističnih

¹ Primer govornega korpusa je GOS – korpus govorjene slovenščine, ki ni namenjen samo raziskovalcem, temveč tudi drugim, ki se zanimajo za slovenščino, saj je »GOS-ov spletni vmesnik uporabniško nadvse prijazen in enostaven, zato da bi ga uporabljali tudi učitelji v šoli pri pouku slovenščine ali na jezikovnih tečajih za tujce, lektorji govora na radiu, televiziji ali v gledališču, tolmači, pisci in drugi, ki se tako ali drugače srečajo z vprašanji, povezanimi z govorjeno slovenščino.« (<http://www.korpus-gos.net/Support/About>)

oddelkov kot raziskovalno področje ali celo kot predmet. Slovensko korpusno jezikoslovje je tu izjema, saj je zelo napredno (lahko celo povemo, da je ena izmed panog jezikoslovja, ki se v Sloveniji razvijajo najhitreje) in je prisotno tudi v študijskem programu, npr. kot izbirni strokovni jezikoslovni predmet v 2. letniku magistrskega študija na slovenistiki na Univerzi v Ljubljani.

Slovenski korpusi pridejo prav tudi pri pripravi novega gradiva za poučevanje slovenščine. Seveda se moramo zavedati, da zaradi pomanjkanja časa in sredstev ni možnosti, da bi se strokovnjaki osredotočali na vse možne jezikovne skupine učencev in na podlagi korpusov pripravljali ustrezne učbenike za vsako skupino, čeprav bi to bilo zelo koristno, saj imajo različne skupine pri pouku različne težave. Med poukom tujega jezika pogosto prihaja do jezikovnega prenosa, se pravi vpliva maternega ali prvega jezika učenca na tuji jezik. Prenos ima lahko dve obliki: pozitivno in negativno. Pozitivni prenos olajšuje učenje, medtem ko ga negativni prenos (interferenca) otežuje, npr. povzroča napake.

Prenos se najpogosteje pojavlja med poukom jezikov, ki so sorodni maternemu jeziku učenca, na primer med poukom slovenščine pri Slovanih. Zaradi številnih slovničnih podobnosti Slovani že od začetka razumejo princip uporabe sklonov in časov (seveda imajo težave pri tvorjenju novih oblik, ampak se zavedajo, da takšni kategoriji obstajata), lahko tudi prebirajo in razumejo lažja besedila. Bližina jezikov pa je lahko povezana tudi z nevarnostjo – učenci delajo napake, ker menijo, da mora biti določena oblika enaka kot v njihovem maternem jeziku. Takšne napake lahko imenujemo interferenčne napake. Vloga učitelja je odpravljanje učenčevih napak, pri tem pa si lahko pomaga s korpusi.

Med poukom slovenščine Poljaki delajo napake na vseh ravneh jezika: fonetični, fonološki, leksikalni, oblikoslovni in skladenjski. Pri učenju pravilne slovenske izgovarjave, ki je za Poljake težavna predvsem zaradi premičnega naglasa in bolj zapletenega samoglasniškega sistema kot v poljščini, lahko uporabljamo govorni korpus, medtem ko pridejo v primeru drugih ravni v poštev referenčni in vzporedni korpusi.

4 Skladnja

V prispevku so predstavljeni primeri uporabe korpusa Gigafida na skladenjski in leksikalni ravni. Skladenjske napake so povezane z nepravilnim tvorjenjem besednih oblik in se lahko pojavijo pri besednem redu, vpeljavi tujih skladenjskih vzorcev, uporabi priimkov, glagolski vezljivosti itn. Prispevek se osredotoča na zadnji problem.

Čeprav sta poljščina in slovenščina sorodna fleksijska jezika, v katerih so skladenjske povezave razvidne predvsem na ravni posameznih besednih oblik, ne pa pri besednem redu, pride včasih med njima do razhajanj – veliko slovenskih glagolov se veže z drugimi skloni kot njihovi poljski ustrezniki, kar lahko povzroča interferenčne napake.² Učbeniki slovenščine kot tujega jezika vsebujejo veliko vaj, ki lahko poma-

² Z vidika skladnje je jezikovni prenos kontroverzni problem. Raziskovalci se dolgo niso mogli odločiti, ali ta pojav sploh obstaja, vendar so v devetdesetih letih opazili, da se lahko pojavi celo pri strukturah, ki so, teoretično gledano, odporne proti prenosu (Odlin 1989, 1990, 1991 in drugi).

gajo učencem pri usvajanju glagolske vezljivosti, vendar ima večina tovrstnih nalog splošen značaj in ni namenjena Slovanom.³ Zato si lahko tako lektorji kot učenci pomagajo s korpusi.

V današnjih časih ima skoraj vsak človek dostop do računalnika ali telefona in interneta, zato lahko lektor slovenščine uporabi metodo, ki temelji na samostojnem iskanju pravil. Med poukom lahko posreduje učencem seznam glagolov, ki jih morajo najti v korpusu in na podlagi konkordanc določiti, s katerim sklonom se vežejo določeni glagoli.

uporabnikom. Seveda je odveč poudarjati, da bo IRM potreboval aktiven Passport račun, ter obvezno aktivacijo IRM modula na
bili najbolj srečni. »Dejstvo je, da mleko potrebujemo , proizvodnja nam raste, od aprila poslujemo vsak mesec
ker bo bodoči šesti blok Termoelektrarne Šoštanj (TEŠ) potreboval velenjski premog še skoraj 40 let. Morda so prav
predlagane sisteme je naslednja: za sprejemnike sončne energije bi potrebovali približno 450 milijonov evrov, za sončne elektrarne 1,040 milijarde
lotila gradnje cest. Ne recite, da jih ne potrebujemo ?
I Kaj bolj potrebujemo , ceste ali železnico?
Zn-Ni, ki jo za svoje izdelke nujno potrebuje vsaj polovica članov ACS, je že povzročila vlaganja enega
pokazali s tem: "Sam nisi sposoben, potrebuješ pomoč, na tvojo presoyo se ne zanesem, nisi
, ki nam pobere 4 zaslonke, toda še vedno potrebujemo vsaj zaslonko 11. Normalni objektivi za sodoben " palca
Kaj potrebujemo za sestavo maske?
. Za eno od tabloidnih revij je povedala, da potrebuje kar nekaj časa, preden se navadi na vse posebnosti
zaostanki na ustavnem sodišču nevarno naraščajo, še toliko bolj potrebujemo sodnike, ki znajo in so pripravljeni predlog težke odločbe
na pomen in naloge gatekeeperja, bi pričakovali, da potrebujemo kar se da zmogljiv računalnik. V resnici pa je
2 GB (OS Linux). Za postavitev gatekeeperja potrebujemo le računalnik z mrežno kartico, funkcionalnost gatekeeperja pa zagotovir
sistema, z boleznimi gibalnega aparata in tistim, ki potrebujejo rehabilitacijo po nesrečah ali po možganski kapi. Druga je
, ker Ravne in mežiško zaledje hitre ceste ne bi potrebovali , temveč zato, ker je bilo pri dosedanjih poskusih
Za sklenitev pristopne izjave potrebujete otrokov identifikacijski dokument (rojstni list, potni list,
lahko le oče ali mati), ki prav tako potrebuje identifikacijski dokument (potni list ali osebna izkaznica) in
Namenjen: Vsem ki potrebujete priročni slovar
pobijate pajke, zbrana obilica informacije, ki jo boste potrebovali za izdelavo svojih spletnih strani Ÿ od tega, kako

Slika 1: Iskanje konkordanc za besedo *potrebovati* v korpusu Gigafida

³ Primer: v peti enoti učbenika *Slovenska beseda v živo 1b* (str. 58) se pojavi slovnična razlaga o tvorjenju in sklonski vezavi dajalnika. S pomočjo razpredelnice lahko poljski študenti primerjajo slovensko in poljsko vezljivost in ugotovijo, da razlike večinoma ni. Vendar pa obstajajo glagoli (ki jih omenjena preglednica ne predstavlja), ki zahtevajo spremembo jezikovnih navad in razmišljanja o jeziku. Glagol *telefonować* ('telefonirati') se tako v poljščini veže s predlogom *do* in roditeljskim, v slovenščini pa brezpredložno z dajalnikom.

Na koncu učenci primerjajo slovensko in poljsko vezljivost s pomočjo razpredelnice, ki jim lahko pomaga tudi v prihodnosti (Tabela 1):

Tabela 1: Vezljivost glagola v slovenščini in poljščini

Slovenski glagol	Vezljivost	Primer rabe	Poljski glagol	Vezljivost
igrati	tožilnik	<i>Marjan Rekar igra tenis. Kavec je začel igrati kitaro v šestem razredu.</i>	grać	na + mestnik w + tožilnik
iskati	tožilnik	<i>Mehta išče nove vire dohodka.</i>	szukać	rodilnik
poslušati	tožilnik	<i>Fant je poslušal kirurgove besede in molčal.</i>	sluchać	rodilnik
potrebovati	tožilnik	<i>Kaj bolj potrebujemo, ceste ali železnico?</i>	potrzebować	rodilnik
prilagoditi se	dajalnik	<i>Prilagoditi se je treba razmeram, okolju.</i>	dostosować się	do + tožilnik
udeležiti se	rodilnik	<i>Udeležila se bo mednarodnega finala</i>	wziąć udział	w + mestnik
uporabljati	tožilnik	<i>za ogrevanje še vedno uporabljajo elektriko</i>	używać	rodilnik

5 Leksika

Referenčni korpus Gigafida lahko uporabimo tudi za učenje besednega zaklada. Eden izmed problemov, s katerim se Poljaki soočijo že na začetku pouka slovenščine, je uporaba glagolov *znati*, *poznati* in *spoznati*. Njihovi poljski ustrezniki *umieć*, *znać* in *poznać* so oblikovno precej podobni, vendar pomenijo nekaj drugega. S pomočjo korpusa lahko učenci opazijo razliko med posameznimi besedami in sami ugotovijo, da se *znati* uporablja z glagolom v nedoločniku (*Šarmantni George Clooney zna poskrbeti, da ima tisk vedno dovolj dela; Če ognja ne morete ali ne znate prižgati*), enako velja za poljski glagol *umieć*, *poznati* pa je nedovršni glagol, ki ga uporabljamo s samostalniško besedo (*Poznam nekoga, ki bi nama pomagal; Sodnik Goldstone, denimo, ni poznal takšne prakse*) in je ustreznik poljskega *znać*, medtem ko je poljski glagol *poznać* dovršni, se pravi je ustreznik slovenskega *spoznati* (*Spoznal sem veliko ljudi; bodo hoteli spoznati svetovnega junaka v računalništvu*).

Učitelj lahko nato razporedi konkordance v skladu s kontekstom in na podlagi tega pripravi ustrezne vaje. Vprašanje je, ali bi pri tem moral dopolniti povedi, ki so v konkordancah po navadi fragmentarne. Stevens (1991: 48) meni, da je »porezano« jezиковno gradivo bližje temu, kar vidimo zunaj razreda. Učence spodbuja k predvidevanju in sklepanju na podlagi delnih podatkov ter nakazuje, da je besedilo avtentično. Učitelj torej lahko uporabi vajo:

Vstavite glagole *znam*, *poznam* ali *spoznam*.

Meni očitata, da ne _____ sprejemati drugo/tuje mnenje. Dajte, poglejte ta bom seveda imel več priložnosti in možnosti, da _____ mesto in da si poiščem stanovanje, če bi se

in upam na zmago svojega moštva. Olimpijo zelo dobro _____, saj vseskozi spremljam njene igre in vem, da

dobili zdravila. Ne rečem, da tudi sam ne _____ naštetih slabosti našega zdravstva,

prijateljice, ki je na vsak način hotela, da _____ »čudovitega moškega«, s katerim naj bi imela

»Jasno, da _____ Steva,« je rekla, ko je pogledala njegovo

Najbolj pomembno pa je, da pišem, ker ne _____ početi nič drugega.

Učitelji lahko vključijo v tovrstne vaje tudi druge problematične besede, na primer modalne glagole *moči*, *morati*, *lahko*, *treba je* ali tipične slovensko-poljske lažne prijatelje, npr. *morda* (polj. 'obraz'), *kača* (polj. 'raca') itn.

6 Sklep

Prispevek obravnava vlogo besedilnih korpusov pri učenju slovenščine kot tujega jezika pri govornikih poljščine. Zaradi omejitve obsega prispevka ni mogoče navesti vseh situacij, v katerih bi lahko uporabili korpus, zato se je avtorica osredotočila na dva problema: glagolsko vezljivost in pomen nekaterih slovenskih besed, ki so podobne poljskim. Ponudila je tudi vaje, s pomočjo katerih se lahko učenci znebijo interferenčnih napak.

Literatura

GAJEK, Elżbieta, 2002: *Komputery w nauczaniu języka*. Warszawa: PWN.

GOS – korpus govornice slovenščine. <http://www.korpus-gos.net/Support/About>

LEECH, Geoffrey, 1997: Teaching and language corpora: a convergence. Anne Wichmann, Steven Fligelstone, Tiny McEnery, Gerry Knowles (ur.): *Teaching and Language Corpora*. London: Longman. 1–23.

McENERY, Tony, XIAO, Richard, TONO, Yukio, 2006: *Corpus-based Language Studies. An advanced resource book*. London: Routledge.

ODLIN, Terence, 1989: *Language transfer*. Cambridge: Cambridge University Press.

ODLIN, Terence, 1990: Word order transfer, metalinguistic awareness, and constraints on foreign language learning. Bill VanPatten, James F. Lee (ur.): *Second Language Acquisition/ Foreign Language Learning*. Clevedon: Multilingual Matters. 95–117.

ODLIN, Terence, 1991: Irish English idioms and language transfer. *English World-Wide* 12. 175–193.

STEVENS, Vance, 1991: Concordance-based vocabulary exercises: A viable alternative to gap-fillers. *ELR Journal* 4. 1–16.

WICHMANN, Anne, FLIGELSTONE, Steven, McENERY, Tony, KNOWLES, Gerry (ur.), 1997: *Teaching and Language Corpora*. London: Longman.